

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА I

БРОЈ 1

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

THE SASA LIBRARY FORUM

YEAR I
VOLUME 1

Accepted on June 18th 2013, at the 6th meeting of the SASA Department of
Languages and Literature, following the reviews of academician
Nada Milošević Đorđević and academician *Predrag Piper*

Editor-in-chief
Corresponding member
MIRO VUKSANOVIĆ

BELGRADE
2013

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА I

БРОЈ 1

Примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности
од 18. јуна 2013. године, на основу рецензија академика
Наде Милошевић Борђевић и академика *Предрага Пипера*

Уредник

дописни члан

МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕОГРАД

2013

Издаје
Српска академија наука и уметности

Технички уредник
Мира Зебић

Тираж 450 примерака

Штампа
Colorgrafx, Београд

© Српска академија наука и уметности, 2013

САДРЖАЈ

<i>Увод</i>	7
<i>Foreword</i>	9
ПРИКАЗАНЕ КЊИГЕ УТОРКОМ У САНУ (17. XII 1991 – 21. VI 2011)	11
ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ (8. XI 2011 – 11. XII 2012).....	61
<i>Стари Грци : портрет једног народа / Иван Јордовић</i>	63
<i>Радост препознавања / Нада Милошевић-Ђорђевић</i>	79
<i>Жива реч : зборник у част проф. др Наде Милошевић-Ђорђевић / уредници Мирјана Детелић, Снежана Самарџија</i>	79
<i>Сентандреја : српске повеснице / Динко Давидов</i>	89
<i>Српска стематологија : Беч 1741. / Динко Давидов</i>	89
<i>Капија Балкана : брзи водич кроз прошлост Београда / Светлана Велмар-Јанковић</i>	99
<i>Лаза Костић / приредио Љубомир Симовић</i>	105
<i>Лаза Костић : 1841–1910–2010 : [зборник радова] / уредник Љубомир Симовић</i>	105
<i>Топонимија Пивске планине / Радојка Цицмил-Реметић</i>	123
<i>Српска енциклопедија. Том I. Књ. 1–2</i>	135
<i>Надмени савезник и занемарено српство : британско-српски односи (1875–1941) / Драгољуб Р. Живојиновић</i>	153

<i>Дечанска пустиња : скитови и келије манастира Дечана / Даница Поповић, Бранислав Тодић, Драган Војводић.....</i>	<i>161</i>
<i>Српска државност у средњем веку / Милош Благојевић</i>	<i>169</i>
<i>Грамматика и лексика у словенским језицима : зборник радова с међународног симпозијума / главни уредник Срето Танасић</i>	<i>177</i>
<i>На траговима Војислава Ј. Ђурића / уредници Дејан Медаковић, Цветан Грозданов.....</i>	<i>191</i>
<i>Дан Библиотеке САНУ посвећен дугогодишњем управнику Библиотеке академику Никши Стипчевићу.....</i>	<i>197</i>
<i>Птице : књижевност, култура / одговорни уредник Никола Тасић ; уредници Драган Бошковић, Мирјана Детелић</i>	<i>207</i>
<i>Друштвена и политичка мисао и делатност Владимира Јовановића : зборник радова са научног скупа одржаног 22. и 23. маја 2008. год. / уредници Михаило Марковић, Александар Костић.....</i>	<i>217</i>
<i>Кардиологија / уредници Миодраг Остојић, Владимир Кањух, Бранко Белеслин.....</i>	<i>227</i>
<i>Голи оток. Књ. 1–5 / Драгослав Михаиловић</i>	<i>233</i>
<i>Флора Србије. 2 / уредник Владимир Стевановић</i>	<i>245</i>
<i>Истакнути српски лекари и професори. Књ. 1 / Радоје Чоловић</i>	<i>251</i>
<i>Др Лаза К. Лазаревић – живот и дело : [зборник радова са научног скупа] / [уредници Радоје Чоловић, Брана Димитријевић].....</i>	<i>251</i>
<i>О песмама, поемама и поетици Матије Бећковића : зборник радова / [уредници Јован Делић, Драган Хамовић].....</i>	<i>259</i>
<i>Рачунарска интелигенција у саобраћају / Душан Теодоровић, Милица Шелмић</i>	<i>269</i>
<i>Саборно гробље у Сентандреји : прошлост и натписи / приредили Наташа Вуловић, Марија Ђинђић, Владан Јовановић, Данијела Радоњић, Димитрије Е. Стефановић (уредник и аутор уводних студија)</i>	<i>273</i>
<i>Именик аутора, уредника и говорника</i>	<i>281</i>

УВОД

Делови укупне делатности САНУ јесу и приказивање књига и зборника у издању Академије, књига и зборника чији су писци и уредници академици, као и приказивање издања института и центара чији је САНУ оснивач. На тај начин се обнародују и оцењују резултати научних пројеката и личног доприноса чланова САНУ. Приказивање књига уторком у САНУ започето је 1991. године и непрекидно траје до данас. Од новембра 2011. године програми се одвијају под називом *Трибина Библиотеке САНУ*. Када је Академијин Извршни одбор то прихватио, истовремено је усвојио и текст који се штампа на свакој позивници:

„Трибина Библиотеке САНУ основана је да приказује јавности нове књиге чланова САНУ, нова издања САНУ и њених института, из свих области науке и уметности. Први уредник Трибине био је академик Никша Стипчевић, управник Библиотеке САНУ од 1991. до 2011. године.

Од октобра 2011. године уредник Трибине је дописни члан Мило Вуксановић, управник Библиотеке САНУ.”

Од новембра 2011. прикупљају се текстови написани за Трибину. Сви говорници су добили замолнице да своје прилоге дају за објављивање, али се нису одазвали они који су говорили без написаног текста. Због тога и није могао овај збир радова да буде целовит.

Приказане публикације дате су у хронолошком реду, са основним подацима (наслов, аутор или уредник, место издања, издавач, година). Испод тога, по редоследу казивања на Трибини, уписана су имена говорника с њиховим академским и научним звањима. Потом стоји датум када је књига приказана. Кратка реч уредника, на почетку, изговорена да служи као повезница с беседама које најављује, написана је као израз поштовања према књизи, говорницима и послу на уређивању Трибине. Беседе о приказаним књигама објављују се без измена, како су их аутори послали. Ако неко није дао текст, остаје забележено да је говорио.

У првом делу годишњака презентовани су сви програми од 1991. до половине 2011, под насловом *Приказане књиге уторком у САНУ*, са основним подацима и именом уредника академика Никше Стипчевића.

Други део годишњака *Трибина Библиотеке САНУ* има и такав наслов, са назначеним временским распоном и именом уредника. Потом се нижу беседе о приказаним публикацијама.

Регистар бележи имена поменута у годишњаку, а садржај наслове публикација и ауторе, односно уреднике.

Покретањем овог годишњака прибирају се чињенице које су део историје САНУ, скреће се пажња на Академијину издавачку делатност, упознаје се научна и остала јавност са стваралачким активностима академика и даје се сведочанство (које нажалост није потпуно) о елитном месту за приказивање књига.

С таквим намерама креће први број *Трибине Библиотеке САНУ*. Предлог за покретање *Трибине*, као нове серије, подржали су Савет Библиотеке, Одељење језика и књижевности, Издавачки одбор и Извршни одбор, а одлуку је донело Председништво САНУ 5. априла 2013. године.

Стручне сараднице у припреми приказивања књига биле су библиотекарке Љубинка Васић од 1991. до 2010. и Биљана Јоцић од 2010, у сарадњи са запосленима у Библиотеци и заједничкој служби САНУ.

април 2013.

М. В.

FOREWORD

Among many activities of the Serbian Academy of Sciences and Arts (SASA) there are public presentations of new monographs or collected papers published by the SASA, written or edited by SASA members, as well as new editions published by SASA institutes and centers. In this way, the results of scientific projects and personal contributions of SASA members are presented to the public eye and made available for assessment. The public presentations of books at the SASA on Tuesdays have been taking place since 1991. As of November 2011, the programmes have been running under the name *of the SASA Library Forum*. Once the Executive Council of the Presidency adopted the new name, it simultaneously approved the content of the text printed on every letter of invitation for the Forum:

“The SASA Library Forum was established so as to present to the public eye new books on science and arts written by SASA members, new SASA publications and the editions of SASA institutes. From 1991 to 2011 Nikša Stipčević, the director of the SASA Library, was the first editor-in-chief of the SASA Library Forum.

Since October 2011, corresponding member Miro Vuksanović, the director of the SASA Library, has been the Forum’s editor-in-chief.”

Since November 2012, the texts of the speeches uttered at the Forum have been collected. All participants received letters of request to hand in their speeches for publication; however, those who gave a speech without prior having prepared a written text did not answer the call. Hence this collection could not have been an integral one.

The publications presented at the Forum are listed chronologically, offering basic information (the title, author or editor, the place of publication, the publisher, and the year of publication). Beneath these, according to the Forum addressing turns, the names of participants accompanied with their academic and scientific titles are written. Afterwards, the date when the Forum was held is given. A short opening word by the Forum’s editor-in-chief follows, uttered in order to serve

as a link to the ensuing speeches, written out of admiration and respect for the publication presented, the participants and the editing task he was entrusted with. The reviews on the books presented are given with no alternations, in the original form the authors handed in. If someone has not submitted a text, their name is nevertheless mentioned among the participants.

The first part of this annual, entitled *The books presented on Tuesdays at the SASA*, brings a list of all programmes held in the period 1991-2011, basic information on the presentations and the name of the first editor-in-chief, academician Nikša Stipčević.

The latter part of *the SASA Library Forum* annual bares the same name, providing information on period when the Forums were held and the name of the editor. There after, the speeches on the books presented ensue.

Index provides names mentioned in the annual whereas the contents include titles of the publications presented, names of the authors, that is, editors.

By commencing this annual publication, the facts that marked the history of the SASA have been compiled, attention is drawn to the publishing activity of the Academy, scientific and non-scientific audiences are informed on creative endeavours of academicians and a sort of a testimony (though unfortunately not a complete one) about an exclusive spot where books are presented is given.

These were intentions that inspired the initiative for the first volume of *the SASA Library Forum*. The proposal to establish *the Forum* as a new Academy series received support from the Lybrary Council, Department of Language and Literature, Publishing committee and the Executive Council of the Presidency, whereas the Presidency passed the decision on April 5, 2013.

Librarians who assisted in the organization of the Forums were Ljubinka Vasić (1991-2010) and Biljana Jocić (since 2010) in cooperation with other Library and Academy employees.

April 2013

M. V

Дечанска пустиња : скитови и келије манастира Дечана / Даница Поповић, Бранислав Тодић, Драган Војводић. – Београд : Балканолошки институт САНУ : САНУ, Међуодељењски одбор за проучавање Косова и Метохије, 2011.

Говорили: академик Гојко Суботић
доц. др Ирена Шпадијер
у име аутора др Даница Поповић

У Београду, уторак 21. фебруар 2012. у 13.00 часова.

КАМЕНИ ПРАГ

Уз реч Дечани, из мноштва сећања, често се појави само један детаљ. О њему нисам читао и надам се да не понављам. То је улазно место, на дну камених довратника. То је камени праг дечанске цркве, на прилазу ћивоту у којем се смирио Стефан чији су вид умањивали и отац и син.

Преко прага, каменог и дечанског, кроз векове, у различитим приликама, ратним и понекад у миру, прелазили су себри и властела, сејачи, чобани, орачи и дрводеље, мајке у црним марамама, кћери и сестре, њихове Светости и њихове Светлости, ратници, уловљеници и монахиње, намргођени очеви, инокосни и саморанци, хроми, рањени. Стизали одсвакуд, у опанцима од волујске коже или вујајуће кострети, у цокулама, приглавцима и сукненим чарапама са пет малих игала, у чизмама, у обући и без обуће, у милионима корачаја, у застајкивању, као и увек пред светилиштем и у окретању као и увек на изласку из њега. Сваки стопник, свако табанско притискање, узимало је по делић, по ситнину која се не може умотрити, понешто, некако, али редовито. Од тога је камени праг цркве у Дечанима улегнут, издубљен, увијен, углачан, узбудљив.

Онамо су, сада, осамљени монаси, у групи која се повећава, у молитвама и вештини прстију који дају дарове. Тамо је пред затвореним каменим очима дечанске клисуре, под пећиницама које су заклоњене листом, стаблом и жиром, под местима где су самовали испосници у Дечанској пустињи, о којој су научници Даница Поповић (данашњи говорник на крају), Бранислав Тодић и Драган Војводић исписали свечану књигу из чије мукле мирноће расте, у нама, у верницима и онима који то понекад јесу, у свима се извија, као траг муње или неке сличне појаве испод облака, такав се извија нечувен

крик, врисак, шта ли је. У њему су главне муке, одјек без чистог узвраћања и патње које се виде као траг одсељених, истераних, несталих, побијених, безгробних.

Знамо после читања честито писане књиге *Дечанска пустиња*, знамо из њеног сведочења, истраживања и обликовања истине како се у каменој самоћи, дан и ноћ, у скитовима и келијама, служило по светосавском начину, знамо како је настајала књига од бистрих речи, али не знамо када ћемо опет, онако, као некад, у колонама, застајкивати на улегнутом, издубљеном, увијеном, углачаном и узбудљивом каменом прагу дечанске цркве, слободно, свој на свом.

Можда се и то може наћи у књизи *Дечанска пустиња*, лепој, сређеној, као да је реч о обновљеном насељу. И можда ће нам из казивања академика Гојка Суботића и др Ирене Шпадијер доћи лепа вест о повратку. Дознаћемо у послушању.

(Уводна реч уредника)

М. В.

ГОЈКО СУБОТИЋ

Изгледало је да су се угасиле и последње наде да ће се нешто спознати о аскетским стаништима и духовном животу у клисури Дечанске Бистрице. Погроми 1999. и 2004. потврдили су оно што су столеће и по раније виделе и у својим дневницима осудиле две радознале и одважне Енглескиње, Аделина Полина Ирби и Џорџина Мјур Макензи, пентрајући се по кршу и кроз тесне отворе залазећи у пећинасте просторе у којима су некада обитавали отшелници. А на једном зарушеном здању, до којег су се испеле, биле су затечене дрским присуством и мирним посматрањем особе са пушком за коју су знале да је управо он виновник недавног злодела на том месту. Најзад, последњих година били смо сведоци неометаног уништавања десетина других светиња око Дечана и зато уверени да је и судбина анахоретских боравишта коначна, да им се никада нећемо приближити и спознати њихову прошлост. А сада нам се у рукама нашао књига коју с неверицом читамо. Троје колега, у пуној снази, са изузетним делима иза себе – Даница Поповић, Бранислав Тодић и Драган Војводић – удружили су напоре да нас врате у ту прошлост, најпре у столеће када су се образовале заједнице анахорета – то је било и столеће оснивања манастира Дечана – а затим и да нам изложе њихов живот током познијих векова, док је он тамо још био могућ. Да би се то остварило, била су потребна различита искуства и захтевани су различити приступи. Иако су наши писци били једна „школа”, врло блиских схватања и исте спреме, у дело су унели своја посебна интересовања, па су

сви који их познају лако могли да уоче природну поделу задатака којих су се прихватили у заједничком подухвату.

Извори њихових сазнања били су разноврсни. Полазну основу су, као и увек, чинили најстарији извори, везани за недалеки матични манастир и његово братство у време самосталности, а у столећима османске власти, која је брижљиво бележила обавезе својих поданика, пописни порески дефтери. Са одличним познавањем црквених прилика и личности на ширем подручју реконструисана је прошлост испосница у вековима њиховог присуства у духовном животу области, као и подршка која им је притицала из широких кругова хришћанског друштва. Она се најбоље могла видети у поменицима из којих су избележене – пре него што су и они сами изгорели у Народној библиотеци '41 – стотине имена. С друге стране, веома вредне, иако не у тој мери бројне, биле су вести о духовним личностима високе културе и угледа које су овде, у грубим стаништима, боравиле и стварале. Тешко нам је замислити да су у неудобним просторима у којима су, послужимо се речима писца Теодосија, становали „према ветру и у очи сунцу ... мразом смрзавани и сунцем жежени”, преписивали књиге и сами писали стихове узвишене садржине.

Ако начас усмеримо поглед ка литицама Метеора на којима су, негде у исто време као и на кршевитим странама Бистрице, процветали испоснички станови, једна келија, насупрот стени са манастиром Преображења, приљубљена као ластино гнездо, од које је остао само траг једне фреске, чини нам се неспојива са чињеницом да су на тој висини, над понором из којег су се конопцима у мрежи успињали, могли да стварају преписивачи од чијих су дела и данас сачуване књиге са богатим украсима на пергаментним листовима, као снег белим, сачуваним у библиотеци суседног манастира.

Ако се вратимо испосницама изнад манастира Дечана и поменутих одважних дамама из Британије које су их претраживале, чини нам се залудном, али људски блиском њихова нада – водиља да ће се у некој напуштеној пећини наћи који од тих затурених рукописа ... било би то слично не тако давном налазу кумранских свитака, готово две хиљаде година неопажених у ћуповима у једној пећини у Палестини.

Са истим ентузијазмом и наши аутори, настављајући проучавање Дечана и облике анахоретског живота, уметничко и књижевно наслеђе, претражили су све што је било доступно, од најстаријих вести до бележака, скица и данас драгоцених фотографија посетилаца из новијег доба, а затим су им придружили своје, непосредно начињене описе зарушених станишта. У досад највећој мери, успостављен је изглед здања и амбијената у којима су обитавали и молили се најбољи од монаха, они којима је поверено да се могу удаљити у „пустињу” и у повучености живети, придржавајући се правила по којима је живот у њој био устројен.

У разним правцима, сваки од наших истраживача чинио је искорак у области у којима су се карактер и облици овог особеног света и њихови

житељи могли боље упознати – од обезбеђивања неопходних потреба за опстанак до духовног уздизања у молитвама које су се низале у строгом поретку, посебно утврђеном типиком.

Биле су напорне и изнад свега, у данашњим условима, ризичне, али драгоцене посете напуштеним и урушеним здањима, јер су се једино непосредно могле да виде преостале фреске, сагледа њихов распоред на грубим и неправилним површинама стена и успостави изглед данас изгубљене целине, и на крају, на основу стила, одреди и време када су настале.

На широкој скали видова монашких заједница и одговарајуће богослужбене праксе, испоснице на странама дечанске клисуре добиле су у овој књизи својеврсно место о којем ће овде још бити речи.

Пре више деценија сам и сâм, са обала брзе и хладне Бистрице која је отицала ка плодним пољима некада великог дечанског властелинства, покушавао, не увек са успехом, да се сув докопам друге стране да бих се приближио овим испосницама и начинио који снимак. Тада нисам слутио да ће моје млађе колеге успети да савладају све тешкоће, и то у опако време, и напишу ово сјајно дело. Срдачно им на томе честитам.

ИРЕНА ШПАДИЈЕР

Дечанска пустиња је назив за монашку насеобину која се некад простирала у појасу дугом око пет километара западно од манастира Високи Дечани и састојала од десетак монашких обитељи, чије су се испоснице налазиле у стенама на левој обали Бистрице. Образована најкасније средином XIV века, она је све до краја XVII столећа била живо анахоретско средиште. Данас са сигурношћу можемо рећи да је то био један од најзначајнијих феномена у историји српског пустињачког монаштва, тим пре што је једини чија је историја донекле осветљена и писаним изворима. Када су тај простор у смутним временима егзодуса Срба са простора Косова и Метохије и последњи келиоти морали напустити и повући се у Дечански манастир, место је потпуно запустело да се више никада поново не насели.

Спорадична интересовања појединаца, почев од средине XIX века, међу којима су двојица истакнутих дечанских архимандрита, енглеске путнице и ретки истраживачи у XX столећу и њихова, данас драгоценна, документација – била су оно чиме су располагали историчари уметности Даница Поповић, Бранислав Тодић и Драган Војводић када су се крајем другог и почетком трећег миленијума, на хировитом Балкану, упустили у прилично неизвесну пустоловину истраживања монашких испосница у Метохији. У несигурним историјским приликама они су се суочили са многоструким изазовима и задацима још од прелиминарног рекогносцирања терена 1998. године. После 2000. ипак су успели да 2006. и 2007. године, у

веома отежаним околностима, обаве неопходна теренска истраживања. Уз старију документацију и новији, доскора непознат, материјал из Архива Српске академије наука и уметности, та су истраживања резултирала књигом која је пред нама. Она је, како сами истраживачи кажу „настајала споро, с прекидима и уз савладавање различитих препрека”.

Књига *Дечанска пустиња. Скитови и келије манастира Дечана*, осим уводне речи, садржи седам поглавља, два прилога, обиман резиме на енглеском језику, попис скраћеница и регистар. Богато је илустрована, а њену посебну вредност чине фотографије локалитета. Оне су настајале у дугом временском распону – од тридесетих година XX до прве деценије XXI stoleћа и документују стање на терену у различитим периодима.

У првом одељку (*Обнова сећања на Дечанску пустињу и њене подвижнике*) Бранислав Тодић нас упознаје са историјатом поновног „откривања” Дечанске пустиње средином XIX века – почев од Серафима Ристића, образованог дечанског архимандрита, путописа британских путница Џорџине Мјуир Макензи и Аделине Полине Ирби, Милоша С. Милојевића, па до литерарних састава, али и научних бележака дечанског игумана архимандрита Леонтија Нинковића из двадесетих–тридесетих година прошлога века.

Затим се читалац упознаје са пионирским, нажалост, спорадичним научним истраживањима овог локалитета у XX stoleћу (Сергеј Смирнов, Ђурђе Бошковић, тридесетих година и Јанко Радовановић и Милан Ивановић шездесетих година) и објављивањима писаних извора о њему (пре свега записа и натписа у издањима Љубомира Стојановића). Ту постајемо свесни колико су се дечанске испоснице кроз цело протекло stoleће налазиле, како сликовито говори и наслов овог поглавља које потписује Драган Војводић – На маргинама науке, далеко од заштите!

Дечанске испоснице се, потом, сагледавају у светлу писаних извора – Б. Тодић анализира сведочанстава о њима у књижевним делима попут Житија патријарха Јефрема од Марка Пећког и појединих записа у рукописима који су настајали у Дечанској пустињи. Сазнајемо, такође, имена преписивача међу којима су и Никандар (1493/1494) и Нестор (шездесете године XVI века). Подробно се испитују све испоснице које су забележене у писаним изворима – Белаја, Света три јерарха, Никољска келија, Нилова келија, Свети Георгије.

После оваквог историјско-филолошког сагледавања целокупног комплекса, пажња аутора усредсређује се на три најзначајније и најистраженије испосничке скупине и оне се детаљно представљају – свакој од њих посвећено је посебно поглавље књиге. То су *Скит Успења Богородичиног у Белаји*, *Скит Света три јерарха (Свети краљ)* и *Скит Светог Георгија (Испосница Свете Јелене)* и *суседне пустињачке насеобине*. Како су ова три локалитета, и поред заједничке намене и одређених сличности, ипак доста различити међу собом – и по степену

очуваности с градитељске стране као и по остацима живописа – тако су и аутори који су се њима бавили (Д. Војводић и Д. Поповић) нужно имали различит приступ и методологију у њиховој обради. Тиме се у најбољој мери очувао индивидуални манир истраживача који ни у ком случају није нашкодио основној идеји књиге нити нарушио црвену нит излагања – чега су се, можда, аутори подсвесно прибојавали. Тако смо добили изврсна запажања о старини и слојевима сликарства у белајској испосници и изванредну анализу сачуваних градитељских структура у испосници Света три јерарха која је водила занимљивим закључцима о њеној намени.

После овог дела књиге који бисмо могли одредити као конкретно бављење изворима – презентовање истражених локалитета и анализа грађе, што, заправо, чини темељ овако замишљене публикације – следи поглавље које представља историјску синтезу и теоријско осмишљавање целог подухвата, а то је сагледавање *Дечанске пустиње у оквирима византијског и српског еремитског монаштва*, како гласи наслов ове целине. Даница Поповић је том питању пришла јасно раздвајајући синхронијску и дијахронијску раван проблема па је та намера, како је и сама истакла, одредила начин излагања по *опадајућој опитости*: појаве су разматране „најпре на узорку из византијског света, затим у српској монашкој пракси и, најзад, на примеру самих дечанских келија”. Стога овај део књиге и почиње анализом појма *монашке пустиње*, да би се у наставку расправљали проблеми *терминологије отшелништва* у оквиру чега се даље, у светлости извора и релевантне теоријске литературе, разврставају категорије и образлаже усвојена терминологија. Преглед пустињског монаштва византијског света, који следи, дат је у свом историјском развоју и географском распрострањању – па су ту нашле своје место пустиње Египта, Палестине, Сирије и Мале Азије. Особита пажња посвећена је монаштву Атоса, које је, са својим специфичним видовима и испољавањима, било онај суштински образац по коме се и у оквиру којег се развијало пустињско монаштво средњовековне Србије. Српска ситуација разматрана је, пре свега, у односу на Хиландар и Кареју и, наравно, са особитим освртом на улогу Светога Саве и репрезентативан студенички пример. Најјаснији сноп светлости обасјао је, разумљиво, обитељи Дечанске пустиње. Однос према киновији и имовинско-правни аспект тог феномена, устројство анахоретских насеобина и њихови обитаваоци – све је то дато у историјском континуитету, а у оквиру тога посматрана је отшелничка свакодневица: богослужење, аскетска пракса и послушања која су могла бити врло различита, а чији је најузвишенији вид било преписивање књига. Овај се оглед завршава анализом природног амбијента и „физичких структура” које су у своје окриље примили дечанске испоснике и заједно са њима узрасли у симбол једног специфичног вида православне побожности.

Посебну драгоценост књиге чине два прилога који се доносе на крају. Реч је о два поменика из дечанских испосница: *Белајски поменик* и *Поменик храма Света три јерарха*. Оба су била део рукописне збирке старе Народне библиотеке у Београду, која је изгорела у немачком бомбардовању 6. априла 1941. године. Ниједан од њих, дакле, данас више не постоји. Али је Светозар Матић исписао велике делове из њих (са готово свим личним именима и именима места) и те његове белешке су се, после 1957. године, нашле у Архиву САНУ. Ова два досад непозната извора из XVI века, важна не само за манастир Дечане и његову пустињу већ и за сваковрсна друга истраживања сада су, захваљујући труду Бранислава Тодића, постала доступна широј научној јавности.

Овако замишљена књига спојила је у себи неколико важних момената и видова научног рада – од истраживања на терену, преко рада са изворима и документацијом и њиховог критичког преиспитивања па до теоријски заснованог промишљања проучених појава које је довело до њиховог новог сагледавања. Пред нама је, тако, васкрсло једно битисање у свој својој пуноћи. На овај начин предочене заједнице дечанских анахорета руше уврежен стереотип о пустињацима као људима изван живота и странцима на овоме свету и потврђују став да њихово усамљивање није било обично бекство. Оно је, како је то још шездесетих година XX века запазио Британац Д. Чити, било укореењено у дубокој вери у Бога и прихватању борбе која није била борба против материјалног света, већ против сила таме и злих духова у поднебесју (Еф. 6,12). Да није тако, зашто би, питао се Чити, монаси пустињаци показивали такав смисао за лепоту у избору места за своје испоснице и такву љубав према свим живим створењима Божјим?

Књига *Дечанска пустиња* резултат је дугогодишњег великог труда троје аутора. Они су се нашли пред тешко решивим задатком: да у историјским околностима у којима је српским научницима онемогућено нормално истраживање локалитета, отргну од заборава (кад већ не могу од пропадања) једно важно сведочанство аутентичне монашке духовности и егзистенције на простору Метохије. Посвећени своме послу, који је подразумевао и опасности истраживања на терену они су, како су и сами истакли, за свој труд били богато награђени: праћени члановима дечанског братства доживели су да „након више од три столећа клисуром Бистрице поново одјекне појање тропара, који су, макар и накратко, вратили Дечанској пустињи нешто од њене изворне духовности и благодатног дејства”. Нама, који негде у својим сећањима још увек чувамо обресе Високих Дечана, а особито будућим генерацијама, Даница Поповић, Бранислав Тодић и Драган Војводић подарили су књигу која у трагању за једним ишчезлим временом постаје, заправо, њихова истинска оставштина за будућност.

